

Ali Fuat KALYONCU

Tıp Doktoru

Göğüs Hastalıkları Uzmanı

Akademisyen

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi

Göğüs Hastalıkları Ana Bilim Dalı

fuattoraks@gmail.com

TÜRKİYE'Yİ DOĞURAN DÖNÜŞÜM

Sevgili meslektaşlarım zannedirim beni tanıyorsunuzdur, 41 yıldır Hacettepe Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları bölümündeyim. Türk Toraks Derneği kurulmadan önceki yıllardan beri böylesi bir mesleki dernek oluşumu için çalışan bir grup içinde bulunuyordum. Hocamız Prof. Dr. Y. İzzettin Barış başkanlığında Türkiye Akciğer Hastalıkları Vakfı üyesiydim. Böyle yeni bir oluşum isteyen ülkedeki genç doçentlerle bir araya gelince, görüşmeler sonrasında hepimiz kendimizi Türk Toraks Derneği içinde bulduk ve yıllardır bu kardeşlik ortamında beraberce çalışıyoruz. Zannedirim hep beraber çalışarak ülkemiz için çok seçkin bir meslek örgütü ve sivil toplum kuruluşunu

ortaya çıkardık. İşte bizim bu mesleki hikâyemiz aslında ülkemiz yakın tarihinin bir simülasyonu gibiydi. 1989-1990 yıllarında iki yıl İsveç Uppsala Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Allerji Hastalıkları yandal yapma imkânı buldum. Ülkeme dönüp üniversitedeki bölümümde Allerji yandal ünitesini kurarak çalışmalarına devam ettim. İsveç'te geçen iki yıllık bilimsel serüvenimi de yazdığım bir anı kitabında anlattım. Bu kitap herkesin okuyabileceği türde yazdığım ilk kitaptı, hâlen nadir kitap türü internet sahaflarında bulunmaktadır. Türk Toraks Derneği web sitesi kütüphanesinden pdf formatına ulaşılabilir.

Göğüs ve Allerji/İmmünoloji Hastalıkları dışında çok sevdiğim tarih konusunda çocukluğumdan beri birçok kitap okumuştum, okuyordum. Tarihi okuyunca insanın olayları kendine göre yorumlama yeteneği geliyor. Dünyanın çeşitli ülkelerine yaptığım mesleki ve turistik geziler de tarihi yorumlamam konusunda bana farklı bir bakış kazandırdı. Bütün bu bilgi birikimi ve analiz işte zamanla beni yakın tarihimiz konusunda denemeler yazmaya itti. “Türkiye’yi Doğuran Dönüşüm” kitabı esasen Osmanlı’dan Türkiye Cumhuriyeti’ne giden aydınlanma ve bağımsızlık yolculuğunda yaşanan hikâyeler üzerinedir.

Toraksım

Derneğimiz, 2015 yılında Bilimsel Bilişim Şirketi ile anlaşarak sadece üyelerinin girebileceği **toraksım** isimli özel bir facebook benzeri web sayfası oluşturdu. Bu yeni açılan web ortamında derneğimizin yönetim kurulu üyesi arkadaşım **Benan Müsellim** bana bir köşe yazarlığı teklif etti. Buraya Ankara’dan Ankara ile ilgili yazılar yazacaktım. Hayatımda hiç böyle bir deneyimim olmamıştı. Buradaki yazıları, kolay okunan, uzun olmayan, bilimsel makale havasında olmayan ama yalan da olmayan, sıcak, arkadaşça, biraz esprili, sıkmayan sohbetler olacaktı. 5 Temmuz 2018 tarihinden itibaren önce tıbbi bazda yazdığım yazıların okunduğunu ve beğenildiğini gördükçe ben galiba zamanla bu işi sevdim. Ankara ile ilgili geçmişten günümüze her konuda yazılar yazmaya başladım. Ama yazdıklarım genellikle ve bence az bilinenler üzerinedir. İşte ilk kez sahip olduğum bu köşede anılarımdan tarihe, tıptan çeşitli sanatlara kadar çeşitli yazılar yazdım. Yazdıklarım tamamen yıllardır okuduklarımızı, duyduklarımızı ve gördüklerimizin ışığında gelişen kendi düşüncelerimdi. Takdir edersiniz ki yıllardır bilimsel ve referanslı yazılar yazan birisi için bu, pek de zor olmadı.

İlkokulda okumaya başladığım Doğan Kardeş ve Hayat Tarih Mecmuası gibi dergilerden başlayarak, ansiklopedilerden, kitaplardan, anılardan, romanlardan, sohbetlerden, filmlerden,

bilimsel kitaplardan, kongrelerden, her tür seyahatlerimden, Google’dan, Wikipedia’dan, yayınlanmış akademik uzmanlık ve doktora tezlerinden, Ekşi Sözlük’ten, internet taramalarından, eski gazetelerden, kişisel temasarımdan ve ailemden aldığım aklımda kalan tüm bilgi birikimimi yeri geldikçe kullandım. Ansiklopediler, Google ve Wikipedia öncesindeki bilgi kaynaklarımızdı. Ben çocukluğumdan beri ansiklopedi okumayı çok severdim. Zonguldak’ta sünnetimde babamın personeli bana üç ciltlik bir ansiklopedi hediye etmişti, boş kalınca oradan bir şeyler okurdum, hâlâ o ansiklopediyi saklarım. O hediyeye ne kadar memnun olmuşum, hayatıma yön veren ne kadar anlamlı bir hediyeydi. Hatırlayamadığım veya bilmediğim konuları birçok yerden okuma alışkanlığımı zannederim çocukluğumda edindim. Bu yazılar için bazı konuları mecburen İngilizce, Almanca, Fransızca ve İsveççe kaynaklardan baktım, anlayamadığım yerlerden tercüme yardımı aldım.

Ben küçükken bilgiye ulaşmak epey zordu, şimdi de dezenformasyon dolu bir ortamda ulaştığınız bilginin doğruluğundan emin olamıyorsunuz. Dolayısıyla bu kitaptaki yazılarımı lütfen yapılan bir sohbet gibi ama bazen hatırlamada yanılabilirim kabul eder şekilde okuyun. Veya yazdığım belki yanlış da olabilir. Aklınıza yatmayan konuları araştırın, günümüzde araştıracağınız kaynak çok nasıl olsa. Ben mesleğimi yani Akciğer ve Allerji Hastalıklarını çok iyi bilirim. Alanımdaki tüm gelişmeleri izlerim, kongrelere katılırım. İngilizce olarak ilgilendiğim makaleleri okurum, ama İngilizcem hiçbir zaman yazma ve konuşmada çok iyi değildir. İsveç’te iki yıl kaldım, lisanslarını yeterli derecede öğrendim ama hiçbir zaman çok iyi olamadım, yani ben nerede iyi olduğumu, nerede olmadığımı bilirim. Ben asla tarihçi değilim, ben tarihi hobi olarak okuyan ve kendince analiz yapan meraklı biriyim, o kadar. Yazdığım yorumların farklı şeklini düşünebilir veya farklı kaynaklarda farklı yorumlar okuyabilirsiniz. Bazı konularda mutlak doğru diye bir kavramın olmadığını ve bir olayın birden fazla mantıklı yorumu olabileceğini de

bilin. İnternette özellikle Wikipedia, Atatürk ve İslam Ansiklopedisi veya Ekşi sözlük gibi sitelerin ne kadar önemli bir fonksiyon üstlendiğini, ancak okuduğunuz her bilgiyi birkaç yerden kontrol etmeniz gerektiğini, yanlış ve yanlış bilgi içerebileceğini ve bazen tam doğruyu bulmakta zorlanacağınızı bilin. O nedenle sizleri de sıkılmamak veya yönlendirmemek için yazılarımda az sayıda açık kaynak kullandım. Yazdığım konuları esasen bir hatırlatma olarak kabul edin, hoşunuza giden konuları derinlemesine siz kendiniz araştırın.

Derken Almanyadan Bir Köşe

Yazılar anılarım, ilgimi çeken olaylar ve bu olaylarla ilgili enteresan bulduğum kişiler üzerinedir. Derken, Türk Toraks Derneği web ortamını yenileme kararı alarak başka bir bilişim grubu ile anlaştı ve bu sayfa başka bir sosyal platforma dönüştü. Ancak insan yazmaya başlayınca demek duramıyor. Tam o sıralarda Almanyada yaşayan arkadaşım **S.Fedai Akalın**, kendi yayınladığı haber portalı **fikir.news**'da serbest köşe yazıları yazıp yazamayacağımı sordu. Fedai'nin ricasıyla bu sefer orada bir köşede yazmaya başladım. Böylelikle Ankara yazıları biriktikçe birikti. Almanyadaki bu haber portalı için yazdığım yazılarda vermek istediğim mesaj, Anadolu kültürü ve Türklerin, Osmanlı'dan çok daha önceden beri Avrupa'yı Avrupa yapan değerler içinde olduğu, Türkler olmadan Avrupa ile ilgili yapılan değerlendirmelerin eksik olacağı yönünde idi. Aynı durum Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi için de geçerliydi. Avrupa ile birlikte değerlendirmeden, bizim tarihimizi de anlamak zordur. Orhan Bey'in neden birkaç Bizanslı prenses ile evlendiği, Fetret Devri'nde nelerin olduğunu, Viyana kuşatmaları, Prut Savaşı'nın sonuçlarını, Kırım Harbi'ni, Birinci Dünya Harbi'ndeki Avrupa ilişkilerini bilmeden İkinci Dünya Harbi'ndeki tutumumuzu anlamak mümkün değildir. Modernite yanlış padişahların Batı Müziği tutkusu çok önemli bir göstergedir. Avrupa sadece coğrafi olarak aynı kıta üzerinde yaşamının ötesinde, kendilerine özgü kültür ve din bazında farklılıklar gösteren ve kendilerini dünyanın diğer

yerlerinden ayıran ve biraz da üstün gören bir yerdir. Bu farklılıklar hem bir yandan zenginlik olarak algılanıp özgürlük ve demokrasiyi, hem de diğer yandan ırkçı bir temelde emperyalizm ve faşizmi doğurabilmiştir.

Bizim tarafımızda Cumhuriyetle beraber ülkemizin ismi değişse de, insanlar Osmanlı'nın devamıydı ama aradaki fark; insanların din bazlı bir kulluktan, özgür laik bireyler hâline gelmeleriydi. Bu değişim dünyada daha önce Fransa'da Büyük Devrim zamanında, kuruluşunda Amerika'da ve belki de Büyük Petro zamanında Rusya'da yaşanmıştı. Bu nedenle Atatürk'ün değeri ve Cumhuriyetimizin kuruluşu dünya tarihi için çok önemli bir olaydır, kendi çapında ve bölgesinde önemli bir devrimdir. Hiç kimsenin Cumhuriyet kazanımlarımızı geriye götürmesinin mümkün olmadığı inancındayım. Tarihimizi zaten analitik ve karşılaştırmalı olarak okuyunca, Cumhuriyet'in kuruluş hazırlıklarının Osmanlı döneminde yapıldığını ve tarihsel şartların zorlamasıyla, bu doğumun gerçekleşmesinden başka bir çıkışın olamayacağını biliyorum. Sadece modernist padişahlar değil Tanzimat ve Meşrutiyet gibi reformları hazırlayan Mustafa Reşit Paşa ve Mithat Paşa gibi kıymetli devlet adamlarının bu süreçte büyük emekleri vardır. Bu aydınlanma sürecinde gerek Osmanlı'da ve gerekse Cumhuriyet döneminde jakoben olarak adlandırılan bazı tepeden inme ve dayatmacı uygulamaların kişisel olarak iyi ki yapıldığını düşünüyorum. Jakobenler cansiperane şekilde harbi en önde götürülenlerdir, Osmanlı'da savaşta en önde giden Deli'ler gibidirler. Ben de Preveze deniz savaşına katılan babamın büyük büyük dedesi aslen korsan Deli Mehmet Reis'in torunu olarak, demek kendimi onlardan hissediyorum (Her zaman değil tabii).

Osmanlı Sarayı'nda opera ve tiyatrunun başlaması, II. Mahmut'un başlattığı kılık kıyafet devrimini II. Abdülhamit'in kadınlara peçe yasağı ile tamamlaması, gençlerin yaklaşık 300 yıldır Batı'ya gönderilerek okutulması, II. Abdülhamit'in 1900 yılında açtığı İstanbul Darülfünunu, Osmanlı'da son yüzyılda sürekli

tartışılan harf devrimi, kadın hakları, Sultan Abdülaziz'in heykelini yaptıran ilk padişah olması, Sultan Abdülaziz ve son Halife Abdülmecit Efendi'nin çok iyi ressam olmaları (hatta nü resimler yapmaları) vs olmasaydı bugün belki de bir Mısır, İran veya Pakistan'dan farkımız olmayabilirdi. II. Mahmut pantolon, ceket giyip, fes taktığı için kendisine Gavur Padişah diyenler, Cumhuriyetle beraber fesi kaldırıp şapka devrimi yapan Atatürk'e aynı ismi takmışlardı. Allahtan ikisi de bunu önemsememişti. Bugün aynı bir Avrupalı gibi yaşayan kadın-erkek tüm Osmanoğlu aile bireylerinin de verdikleri birçok basın beyanatları da bu yöndedir. Bütün bu detayları kitabımda ayrıntılı anlatmam, Atatürk ve Cumhuriyet kültürünün yarı-tanrısal bir mucize değil, gayet rasyonel temelleri olan, mantıklı ve ardarda dizilen sosyolojik olaylar sonucunda ortaya çıkmasındandır. Bu süreçte Mustafa Kemal Atatürk kendisi için özel bir ayrıcalık, özel bir lüks istemeden, asker ile aynı tayını paylaşarak, savaş meydanlarında dahi sürekli okuyup kendini geliştirerek, dünyayı izleyerek, dünyanın saygısını kazanarak ve vefatından sonra da tüm kazancını gene kurduğu bu devletin kurumlarına bırakarak, süreci yönetmiştir. Atatürk'ü özellikle bu yönleriyle, o dönemi ayrıntılı anlatarak yazmaya çalıştım. Bu özellikler elbette ki kolay bir araya gelecek özellikler değildir. Yapılan tüm kuruluş dönemi devrimlerinin pek öne çıkarılmayan bir diğer amacı da, ilerde Asya'daki Türk halkları ile birleşme olduğunda onlarla anlaşma ve birleşme zemini oluşturabilmektir.

Osmanlı'da ve Türkiye Cumhuriyeti'nde hem dış ticaretin ana eksenini Avrupa ülkeleri oluşturmakta, hem de hâlâ önemli yatırımları için Batı'dan krediler alınmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti kuruluş döneminde Sovyetler Birliği'nden çok yardım ve destek almıştır. Günümüzde Türkiye'nin dış ticaretinin yüzde 65'lik hacmini Avrupa ülkeleri oluşturmaktadır. Başta Almanya olmak üzere, çeşitli Avrupa ülkelerinde yaşayan milyonlarca yurtaşımız vardır ve ülkemize büyük ekonomik destek olmaktadır. Zamanla çeşitli nedenlerle Almanya'daki

o sitedeki yazılarımı da bitirmek durumunda kaldım.

Türklerin tarihi, yüzyıllardır hep bir şekilde Avrupa'yla beraber olup, bu çağdaşlaşma ve aydınlanma çabamız bazen onlara rağmen sürmüştür. Türkiye dahil pek çok gelişmekte olan ülkenin yetersiz ve sığ siyasetçilerine göre, geri kalmışlığın sorumlusu hep Batı ülkeleridir. Bizde de İslamcı ve muhafazakâr politika, Türkleri ve Müslümanları bilimde, teknolojiye, kültür ve sanat alanında geri bıraktıranların hep Batılılar olduğu retoriği üzerine kuruludur. Bu nedenle günlük politika sıkıştı mı, hemen dış güçler retoriği devreye girer ve ardından Lozan'ın gizli maddeleri ve madenleri çıkartmamamız vs gelir. Dünyada yaşanan bazı olumsuz olaylarda Batı dünyasının bir sürü suçu olabilir, doğrudur da, ama beceremediklerimizi tümüyle Batı üzerinden tanımladığımızda, bizlerin kendi başımıza bilim, teknoloji ve sanatta hiçbir ilerleme gösteremediğini de kabul etmiş olmuyor muyuz? Bu en başta kendimize de haksızlık değil mi, bizler o kadar aciz miyiz? Bunca tarihi tecrübeye rağmen siyasetimizin hâlâ dış düşman paranoyasından kurtulamaması ne büyük bir talihsizlik. Batı ile her zaman farklı boyutlarda sorunlarımız olabilir, bazen Batı'ya karşı çok sert tavır almak zorunda kalabiliriz ama bu Batı'yla kalıcı düşmanlık demek değildir ve bunlar birbirinden farklı kavramlardır. Batı'da her zaman Türkiye karşıtları olduğu gibi, her zaman Türkiye taraftarları ve dostları da olmuştur. Şunu da hatırlayalım yüzyıllar boyu bizim kaçak ve sürgünlerimiz Avrupa (ve daha az Mısır'a), Avrupalıların ve Rusların kaçak ve sürgünleri ise bize gelmiş veya sığınmıştır. Bu sürece Cem Sultan, Mithat Paşa ve Abdülhamit döneminin birçok aydını, binlerce Polonyalı ve Macar olmak üzere, İsveçliler, binlerce Beyaz Rus ve Troçki gibi ünlüler de beraberce dahildir. Günümüzde ülkemizde kalan milyonlarca mülteci de aslında Avrupa ülkelerine gitmek isteyen insanlar olup çoğu oraya gidemediği için burada mahsur kalmıştır.

Beğenelim beğenmeyelim bugün Avrupa geçmişindeki savaşlar, totaliter rejimler ve yaşadığı

soykırımlara rağmen içindeki sınırları kaldırmış, herkesçe gıpta edilen, yurdundan çeşitli nedenlerle ayrılan tüm mültecilerin gitmek istediği, liberal demokrasinin hâkim olduğu bir Utopia'dır. 1933 yılında Nazilerin iktidara gelmesiyle Almanya ve Avusturya'da üniversiteden uzaklaştırılan bilim ve sanat insanları da, Türkiye'ye gelerek canlarını kurtarmış ve burada akademinin kurulmasında çok büyük faydaları dokunmuştur. Ancak ne yazık ki Ankara steplerinde kurulan bir Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji araştırmaları, konservatuar performansı veya 1960'lı yıllarda kurulan bir Hacettepe Tıp Fakültesi vizyonu, sonradan gelen yeteneksiz siyasetçilerce duraklatılmıştır. Bugün o günlerdeki yatırımların geliri ile yaşamaktayız ve kültürel durgunluk veya gerileme sürecindeyiz denilebilir.

Ve "Türkiye'yi Doğuran Dönüşüm" ortaya çıkıyor

Akıl ve beceri dünyadaki tüm insanlara muhtemelen eşit dağıtılmıştır. Farklılık, toplumun organize olması, eğitimi ve adil yönetimin dedir. Akıl ve bilimi yol gösterici alan herkes, kültürel ve ekonomik anlamda gelişme sağlayabilir. İkinci Dünya Harbi sonrası kurulan yeni düzende NATO ve AGİT üyesi, Avrupa Parlamentosu kurucu üyesiyiz, sürekli Avrupa Birliği aday üyesi konumundayız ve bence hâlâ halkımızın çoğu bunu istiyor, seçimle değişen bize özgü bir demokrasimiz var. Tabii darbecilik de bize Osmanlı'dan miras, arada bir bu yönümüz harekete geçiyor. Osmanlı döneminde Tanzimat, Gülhane Hattı Hümayun ve Anayasa çalışmalarında ne kadar batıya yakınlaşma amacı varsa, günümüzde yapılan reformlarda da esas amaç, yine batıdan ve çağdaşıktan kopmamaktır. Ama hep Batı'dan biraz çekindiğimiz ve onlara karşı bir güven bunalımı yaşadığımız da bir gerçek. Osmanlı'dan beri dilimizde hep; "*Batı'nın fennini tekniğini alalım ama bizim kültürümüz bize yeter*", sözü dolaşır. Bence bunlar bir paket program, birini alıp diğerini almamak mümkün değil. Arada Ahmet Hamdi Tanpınar'ın; "*Türkiye, evlatlarına kendisinden*

başka bir şeyle meşgul olmak imkânını vermiyor", sözünü de unutmayalım.

Yazılarımın bir tarih kitabı değil bir tür sohbet olduğunu hatırlatarak, okurlar sıkılmadan okusunlar diye konu itibarıyla bazen olayları bazen de kişileri ön plana çıkardım. Ama bölümler ve kişilerin tüm kitap boyunca birbirleriyle ilgili olduğunu göreceksiniz. Neticede bu yazıları bir araya getirmenin zamanı gelince, karşınıza bir kitap şeklinde çıktılar. Neden bazı olaylar ve kişileri seçerek yazdığım konusu ise tamamen kendi tercihimdir. Bazı ilerici padişahlar, II. Abdülhamit, İttihat Terakki Devri, Ulusal Kurtuluş Savaşı ve Genç Cumhuriyet'in benim gözümle birbirini tamamlayan hikâyesidir biraz bu kitap.

Seçtiğim ve üzerinde durduğum bazı kişiler belki çok popüler olmayabilir ama benim ilgi mi çektikleri için kitaba aldım. Bazen bir dönem, bir kişi üzerinden anlatmak veya anlamak daha kolay oluyor diye düşünüyorum. Olayları olabildiğince dünyanın farklı yerlerindeki karşılaştırmalı tarih bakışıyla yazmaya gayret ettim. Kitabı okudukça bana göre alanında **Abdülcanbaz** gibi olan kişileri yazdığımı göreceksiniz ama tüm bunların içinde geri plandaki en önemli kişinin, aslında döneminin en birinci Abdülcanbaz'ı olan **Mustafa Kemal Paşa** olduğunu anlayacaksınız. Abdülcanbaz benim çocuklukta beri tüm maceralarını okuduğum **Turhan Selçuk**'un yarattığı eşsiz bir çizgi roman kahramanıdır. Keşke çizgi filmi yapıp günümüz çocuklarına da tanıtılabilsen.

Bu kitabı sonraki kitaplar da izleyecektir. Planım dört veya beş kitap olmasıdır. Kısa zamanda yayınlanacak ikinci kitabım "Almanya ile tarihsel ilişkilerimiz, Naziler, 1933'de Almanya'dan Türkiye'ye gelen bilim ve sanat insanların öyküleri ve İkinci Dünya Savaşı" üzerine olacaktır. Sayıca savaş öncesi Nazilerden kaçan Almanlar kadar olmasa da, savaş sonunda Nazi Almanlar da ülkemize gelmiştir. Kitabımda ulaşabildiğim hepsini anlatmaya çalıştım. Emekliliğime yaklaşırken bu tür konuları araştırıp yazmak hoşuma gidiyor.